11.11.2020
Oikeusministeriö
Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Eduskunnan kunta- ja terveysjaostolle

OIKEUSMINISTERI ANNA-MAJA HENRIKSSONIN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ (HE 146/2020 vp) EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2021

Oikeusministeriö on 2.11.2020 toimittanut kunta- ja terveysjaostolle lausunnon hallituksen esityksestä (HE 146/2020 vp) valtion talousarvioksi vuodelle 2020. Lausunnossa on selvitetty esitykseen sisältyviä määrärahaehdotuksia oikeusministeriön hallinnonalan toimijoille.

Keskityn lausunnossani erityisesti suurimpiin hallinnonalan toimintoihin eli tuomioistuinlaitosta ja Rikosseuraamuslaitosta koskeviin resurssikysymyksiin. Lausunnon lopussa vastaan kunta- ja terveysjaostosta minulle toimitettuihin ennakkokysymyksiin.

Suomen kaltaiselle oikeusvaltiolle kansalaisten luottamus toimivaan oikeusjärjestelmään ja oikeudenhoitoon on ratkaisevan tärkeää. On kyse yhdestä demokratiamme peruspilareista. Kansalaisten on voitava luottaa, että heidän asiansa käsitellään joutuisasti, ilman aiheetonta viivästystä. Toimiva oikeudenhoito edellyttää, että ketjun kaikki osat eli poliisi, syyttäjä, oikeusapu, tuomioistuimet, vankeinhoito ja ulosotto toimivat.

Kuten talousarvioesityksestä tuomioistuimia koskevien kolmen momentin kohdalta voi todeta, lisäysehdotukset tuomioistuimille ovat yhteensä noin 28 miljoonaa euroa verrattuna kuluvan vuoden varsinaiseen talousarvioon. Tästä palkkausten tarkistuksiin on lisäystä noin 7 milj. euroa, Aipa-tietojärjestelmähankkeeseen noin 4 milj. euroa ja tietohallintomenojen kasvuun noin 2 milj. euroa.

Oikeudenkäynneissä keskitetään näytön vastaanottamista käräjäoikeuksiin, joissa todistelu voidaan tulevaisuudessa videoida mahdollista muutoksenhakukäsittelyä varten. Uudistuksella parannetaan muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostetaan muutoksenhakumenettelyä sekä vähennetään muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muita haitallisia vaikutuksia. Tarvittavan tekniikan varmistamiseksi on kuluvalle vuodelle varattu 2 milj. euroa ja ensi vuodelle 2,5 milj. euroa. Lisäksi hallituksen esityksessä (HE 192/2020 vp) vuoden 2020 seitsemänneksi lisätalousarvioksi ehdotetaan lisämäärärahaa videoneuvottelulaitteiden hankkimiseksi, jotta oikeudenkäyntejä voidaan laajemmin toteuttaa etäyhteyksin.

Tuomioistuimille ehdotetaan 2,7 miljoonan euron pysyvää lisärahoitusta oikeudenkäyntien sujuvoittamiseksi.

Vaasan hallinto-oikeus käsittelee koko Manner-Suomen vesi- ja ympäristöasiat. Näiden asioiden ruuhkan purkuun esitetään 1,7 miljoonan euron lisämäärärahaa vuodelle 2021.

Sakon muuntorangaistusta koskeva sääntely tulee voimaan ensi vuoden alussa. Tuomioistuimille esitetään 5,1 milj. euron lisäystä työmäärän kasvuun. Turvapaikka-

asioiden käsittelyyn on esityksessä tuomioistuimille yhteensä 4,6 milj. euron lisäys kuluvaan vuoteen verrattuna. Myös velkomusasioiden joutuisaan käsittelyyn ehdotetaan puolen miljoonan euron lisäystä.

Koronaviruspandemian leviämisen ehkäisemiseksi usea suullista käsittelyä vaativa asia on ollut keskeytyneenä ja tämä on aiheuttanut asioiden ruuhkautumista tuomioistuimissa. Lisätalousarvioesityksessä ehdotetaan 1,7 milj. euron lisäystä tämän ruuhkan purkamisen aloittamiseen. Ruuhkan purun arvioidaan kestävän vähintään vuoden 2021 ajan ja oikeusministeriö on ehdotuksessa täydentävään talousarvioesitykseen esittänyt määrärahaa ruuhkan purkuun myös vuodelle 2021.

Rikosseuraamuslaitokselle esitetään määrärahaa noin 229 miljoonaa euroa. Kun ei oteta huomioon kustannusneutraalia muutosta kiinteistöjen vuokriin, niin lisäysehdotukset kuluvaan vuoteen verrattuna ovat noin 15 milj. euroa. Tästä palkkausten tarkistuksiin esitetään noin 4 milj. euron lisäystä ja tietohallintomenojen kasvuun noin miljoonan euron lisäystä.

Sakon muuntorangaistusten uudistamisesta aiheutuviin lisämenoihin ehdotetaan Rikosseuraamuslaitokselle 2,2 miljoonan euron pysyvää lisäystä. Tarkoituksena on, että sakkovankeja ohjataan jatkossa enemmän vankilan sijasta ulkopuoliseen kuntoutukseen.

Rikosseuraamuslaitokselle ehdotetaan myös 2,6 miljoonan euron pysyvää lisäystä menoihin, jotka koskevat lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusten tiukentamista ja ehdollisen vankeuden valvontaa yli 21-vuotiaille.

Hämeenlinnan uusi naisvankila valmistui syyskuussa ja ensi vuoden kuluihin ehdotetaan lisäystä 1,9 miljoonaa euroa.

Vankiloiden turvallisuuden parantamiseen turvatekniikkaa uudistamalla ehdotetaan 3,2 miljoonan euron lisäystä ensi vuodelle. Kehyksessä on lisäksi 2,9 milj. euron rahoitus vuodelle 2022.

Koronaviruspandemian leviämisen ehkäisemiseksi on tänä vuonna keskeytetty ja lykätty lyhytaikaisvankien ja sakkovankien rangaistusten täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanon ruuhkan purkamisen aloittamiseen esitetään seitsemännessä lisätalousarviossa lisäresursseja Rikosseuraamuslaitokselle. Oikeusministeriö on ehdotuksessa täydentävään talousarvioesitykseen esittänyt määrärahaa ruuhkan purkuun myös vuodelle 2021.

Kokonaisuudessaan oikeusministeriön hallinnonalalle ehdotetaan ensi vuodelle määrärahaa noin miljardi euroa, mikä on yhteensä noin 40 milj. euroa enemmän kuin kuluvana vuonna. Esityksessä on lisäyksiä esimerkiksi myös talous- ja velkaneuvontaan ja yleiseen edunvalvontaan, joissa asiakasmäärät ovat jatkuvassa kasvussa sekä Syyttäjälaitokselle rikosvastuun toteutumisen turvaamiseksi ja käsittelyaikojen lyhentämiseksi. Budjettiehdotuksessa on siten laajasti otettu huomioon panostuksia oikeudenhoidon vahvistamiseksi.

Lopuksi vastaan minulle kunta- ja terveysjaostosta 12.11.2020 toimitettuihin seuraaviin ennakkokysymyksiin.

Miten tuomioistuinlaitoksen perusrahoitusta on tarkoitus vahvistaa? Määrärahatilanne on ollut jo pitkään varsin niukka, eivätkä pienet, usein kertaluonteiset määrärahalisäykset poista perusrahoituksen puutteita. Lisäksi koronaepidemia tuo uusia haasteita mm. juttujen ruuhkautumisen vuoksi.

Rinteen ja Marinin hallituskaudella on pyritty pysyvin määrärahalisäyksin turvaamaan tuomioistuinten toimintaa. Vuonna 2024 kehyksessä on pysyvää määrärahalisäystä esimerkiksi

- näytön keskittämiseen liittyvä uudistukseen 2,0 milj. euroa
- istuntosalivarusteluun 0,5 milj. euroa
- rikosasioiden käsittelyketjuun 1,6 milj. euroa
- oleskelulupa-asioihin 2,3 milj. euroa
- oikeudenkäyntien sujuvoittamiseen 2,7 milj. euroa
- resurssien turvaamiseen 0,6 milj. euroa ja lisäksi Sipilän hallituksen päättämä JTS mrd euron säästö on jäädytetty vuoden 2023 tasolle eli tämä määrärahaleikkaus ei enää kumulatiivisesti kasva vuoden 2023 tasosta (-2,6 milj. euroa, resurssien turvaamiseen osoitettu säästö huomioon ottaen – 2 milj. euroa). Ilman leikkauksen kasvun pysäyttämistä tuomioistuinten säästö olisi kasvanut vuoteen 2029 mennessä arviolta - 6 miljoonaan euroon vuositasolla.

Tietojärjestelmähankkeiden kehittämiseen (esim. Aipa-hanke 5 milj. euroa) tai ruuhkan purkuun (esim. vesi- ja ympäristöasiat 1,7 milj. euroa) osoitetut määrärahat ovat kertaluonteisia. Uusia säästötavoitteita ei tuomioistuimille ole asetettu.

Koronaviruspandemian leviämisen ehkäisemiseksi usea suullista käsittelyä vaativa asia on ollut keskeytyneenä ja tämä on aiheuttanut asioiden ruuhkautumista tuomioistuimissa. Hallituksen neljännessä lisätalousarvioesityksen yhteydessä tehtiin tuomioistuimia koskeva pöytäkirjamerkintä, jossa todetaan muun muassa:

> *”Koska yleisille tuomioistuimille ja hallintotuomioistuimille koronatilanteen hoidosta syntyneet tavanomaisesta poikkeavat kustannukset aiheutuvat viiveellä, nämä katetaan täysimääräisesti vuosien 2021− 2023 talousarvioesityksissä.”*

Seitsemännessä lisätalousarvioesityksessä ehdotetaan 1,7 milj. euron lisäystä tämän ruuhkan purkamisen aloittamiseen. Ruuhkan purun arvioidaan kestävän vähintään vuoden 2021 ajan ja oikeusministeriö on ehdotuksessa täydentävään talousarvioesitykseen esittänyt määrärahaa ruuhkan purkuun myös vuodelle 2021.

Onko suunnitteilla uudistuksia, jotka vähentäisivät tuomioistuinten työtehtäviä tai tehostaisivat muutoin niiden työtä?

Henkilötodistelun vastaanottamista videotallenteelta ja näytön keskittämistä käräjäoikeuteen pohtivan työryhmän määräaika päättyy marraskuussa 2020. Työryhmän tavoitteena on valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus lainsäädännöksi, joka koskee henkilötodistelun vastaanottamista muutoksenhakutuomioistuimessa käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta. Uudistuksella pyritään parantamaan muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostamaan muutoksenhakumenettelyä sekä vähentämään muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muita haitallisia vaikutuksia. Henkilötodistelun

vastaanottaminen tallenteelta muutoksenhakutuomioistuimessa voisi korostaa hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena ja siirtäisi oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen.

Oikeusministeriössä on asetettu hanke koko rikosprosessiketjun tehostamiseksi. Hankkeessa arvioidaan keinoja tehostaa rikosprosessia ja nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä sekä esitutkintalain muutostarpeita. Työryhmä valmistee ehdotukset lainsäädäntömuutoksiksi ja tekee myös muita rikosasioiden käsittelyä koskevia ehdotuksia poliisin, syyttäjälaitoksen sekä tuomioistuinten käytäntöjen ja menettelytapojen kehittämiseksi. Tarkoituksena on myös arvioida, kuinka vuoden 2019 alussa voimaan tulleiden oikeusprosessien keventämistä koskevien lainmuutosten tavoitteet ovat rikosketjussa toteutuneet.

Mitä suunnitelmia on tuomarikunnan työajanseurannan järjestämiseksi ja henkilöstön jaksamisen sekä työhyvinvoinnin parantamiseksi?

Yksittäisen tuomioistuimen ohjaustehtävät kuuluvat Tuomioistuinvirastolle. Oikeusministeriön ja Tuomioistuinviraston välisessä tulossopimuksessa vuosille 2021−2024 on sovittu siitä, että Tuomioistuinvirasto laatii tulevaisuuden tarpeista lähtevän tuomioistuinlaitoksen strategisen henkilöstö- ja koulutussuunnitelman. Tämän osana arvioidaan myös tuomarikunnan työkuormaa ja mahdollisuuksia sen hallitsemiseen.

Oikeusministeriö pyrkii huolehtimaan siitä, että esimerkiksi koronaruuhkan purkamiseen on tuomioistuimilla riittävät resurssit. Oikeusministeriö on myös yhdessä hallintotuomioistuinten kanssa pyrkinyt varmistamaan riittävät voimavarat turvapaikka-asioiden käsittelemiseksi.

Miten voitaisiin parantaa Tuomioistuinviraston rahoituksen läpinäkyvyyttä? (Ainakin budjettikirjasta vaikea hahmottaa).

Voidaan ottaa harkittavaksi se, että Tuomioistuinviraston määrärahataso näkyy jatkossa momentin 25.10.03 selvitysosan `Määrärahan arvioitu käyttö´ -taulukossa.

Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöresurssien turvaaminen? Antaako esim. Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean kommentit aihetta henkilöstön lisäämiseen? Miten mm. vangeille järjestettävää toimintaa voidaan kehittää/lisätä?

Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen edellyttää riittäviä resursseja kuntoutukseen ja valvontaan. Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäasiallisen kohtelun vastainen komitea CPT kiinnitti huomiota Suomeen kohdistuneella tarkastuksellaan syyskuussa, että turvallisuuden perustana oleva vankien kanssa tehtävä lähityö on henkilöstön vähäisyyden vuoksi riittämätöntä. Tarkastuskäynnillään CPT totesi yksin työskentelyn osastoilla olevan ongelma erityisesti niissä tilanteissa, kun muun työn ohella huolehditaan myös vanginkuljetustehtävistä.

Vangeille järjestettävässä toiminnassa tulee painottaa lähityötä, jolla tuetaan vankeja rikoksettomaan elämään vankeusajan jälkeen. Vangeilla on moninaisia palveluntarpeita. Osa on hyvin syrjäytyneitä, joilla ei ole esimerkiksi henkilöllisyystodistusta tai pankkitiliä käytössään eikä valmiuksia toimimaan yhteiskunnan palveluja hyödyntäen. Usein taustalla on päihdeongelma, minkä vuoksi olisi tärkeää, että vankilassa aloitettu päihdekuntoutus

jatkuisi siviilissä ja jo vankilassa huolehdittaisiin palvelujatkumoista vangin asuinkunnan kanssa. Myös asunnottomuus vankeusajan jälkeen on laaja ongelma ja vaikeuttaa siirtymistä rikoksettomuuteen.

Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen tulossopimuksessa vuosille 2021-2024 on sovittu toiminnan lisäämisestä. Tavoitteena on muun muassa lisätä seksuaali- ja väkivaltarikoksiin syyllistyneiden vankien kuntouttavaa toimintaa sekä vankien koulutusta. Tavoitteena on myös, että vankitoiminnan vaikuttavuuden arviointia kehitetään.